

Antoine de Lonhy | (Actiu entre 1446 i 1480/1490 aprox.)

Retaule de la Mare de Déu, sant Agustí i sant Nicolau de Tolentino | 1461-1462

Tècnica mixta sobre taula | 206,5 x 205 cm

Procedeix del monestir dels agustins de Domus Dei de Miralles (Castellví de Rosanes, el Baix Llobregat)

Adquisició de la col·lecció Plandiura, 1932

Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona [MNAC/MAC 5088]

Inscripcions: En el dosser de la Mare de Déu, l'inici de la *Salve Regina* «SALVE REHINA MATER MISERICORDIE [V]ITA [DULCEDO] ET SPES NOSTRA SALVE. AD TE CLAMA[MUS].»

Dins l'escut que hi ha a la part baixa de la taula central apareixen les lletres «bn».

Miracles davant la tomba de sant Nicolau de Tolentino

80 x 60 cm

Museu del Castell de Peralada

Exposicions: Barcelona 1952a | Bordeus 1952 | Madrid-València 2001.

Bibliografia: Barraquer 1906, p. 209-210 | Barraquer 1915-1918, IV, p. 86 | Post 1938, p. 610-614 | Mesuret 1951, p. 13-17 | Barcelona 1952a, cat. núm. 112 | Post 1958, p. 681-682 | Perpinyà 1959, cat. núm. 16-17 | Mesuret 1965, p. 16 | Gudíol Ricart & Alcolea Blanch 1987, p. 199-200 | Avril 1989, p. 9-34 | Romano 1989b | Ainaud 1990, p. 116-117 | Orriols 1990, p. 26-31 | Ainaud 1992, p. 124-126 | Avril 1993-1994, p. 214-215 | Lorentz 1994, p. 9-13 | Romano 1996, p. 197-199 | Alcoy 1998, p. 299 | Manote et al. 1998, p. 205 | Molina 1999, p. 50-52 | Lorentz 1999, p. 145-162 | Ruiz Quesada 2000a, p. 14-16 | Elsig 2001a, p. 481-484, cat. núm. 79 | Ruiz Quesada 2001b, p. 61-69.

EL RETAULE DE LA MARE DE DÉU, SANT AGUSTÍ i sant Nicolau Tolentino, pintat per Antoine de Lonhy entre 1460 i 1462, es custodia fraccionat entre el Museu Nacional d'Art de Catalunya i el Museu del Castell de Peralada. Pel que fa a les pintures conservades al MNAC, procedents de l'adquisició de la col·lecció Plandiura, es custodia el cos del moble pictòric, mentre que a Peralada es guarden dos compartiments que devien formar part de la predel·la del conjunt. La descripció més antiga del conjunt va ser proporcionada per Barraquer i Roviralta el 1901, data en què encara es conservava al monestir de Domus Dei de Miralles.¹ Barraquer comenta que «el retablito gòtic consta de tres órdenes de tablas o cuadros, separados por calados de su orden, cegados. En el cuadrilo central del segundo orden, ó sea en el principal, se ve a la Santísima Virgen con el Niño en las rodillas, sentada en rico trono y rodeada de ángeles, teniendo al pie un devoto religioso, arrodillado, de hábito negro. En el central del tercer orden o piso está la adoración de los Magos. En los demás, diversas escenas de la vida de Cristo y de Santos, abundando los religiosos de hábito negro y sobresaliendo un obispo, todo lo que claramente indica religión agustiniana». Anys més tard, Barraquer comenta que a començaments de l'any 1910 va veure el retaule a Barcelona, a casa del seu amic Josep Garcia Peñasco, que l'havia adquirit feia poc i que l'enviava a restaurar.²

D'acord amb aquesta descripció, sota la imatge de la Mare de Déu, la qual està coronada per l'Epifania, hi havia un episodi cristològic, el qual malauradament s'ha perdut. En el carrer de l'esquerra i de dalt a baix, l'artista va incloure l'escena de Sant Agustí investint un novici, la imatge del sant bisbe d'Hipona com a Doctor de l'Església i la Mort de santa Mònica, mentre que en el de la dreta va pintar la Missa de sant Nicolau en sufragi de les ànimes del Purgatori, Sant Nicolau de Tolentino –vestit amb l'hàbit negre dels agustins, llegint un llibre i amb uns lliris a la mà–, i els Miracles davant la tomba del sant de les Marques.³

 PINTOR I MINIATURISTA, FINS FA POC ANYS les úniques referències documentals que informaven de l'activitat d'aquest artista el situaven a Tolosa de Llenguadoc, Barcelona i Avigliana entre els anys 1460 i 1462.¹ Tanmateix, gràcies a les investigacions de François Avril i Giovanni Romano, s'ha pogut apropar la personalitat artística de Lonhy a la del Mestre de Saluces i a la del Mestre de la Trinitat de Torí, corroborant-se així les sospites que Sterling havia tingut en aquest sentit.²

La primera notícia que ens informa de la seva activitat el posa en relació amb Nicolau Rolin, canceller que va mantenir contacte amb artistes com ara Jan van Eyck i Rogier van der Weyden. Poc després (duta a terme el 1449), és el responsable de fer la il·luminació del mapamundi espiritual que Jean Germain lliura a Felip el Bo.³ A partir d'aquestes produccions, s'ha pensat que la formació de l'artista es va haver de desenvolupar a Borgonya cap a 1440.

El 13 de juny de 1460 pacta la realització dels vitralls de la rosassa de l'església de Santa Maria del Mar de Barcelona, on consta com a pintor de Tolosa de Llenguadoc, ciutat on va treballar per a l'arquebisbe Bernard de Rosier. Al període llenguadocià de Lonhy s'han atribuït diverses il·luminacions de manuscrits i una predel·la de la Infantesa de Crist.⁴ Caldria emplaçar la *Nativitat* del Museum Mayer van den Bergh d'Anvers en un moment proper a l'estada de Lonhy a Barcelona.

En el contracte dels vitralls de Barcelona, s'indica que, en el proper mes de febrer de 1461 «ell serà personalment en la present ciutat de Barchinona». Tanmateix, el 24 d'octubre de 1461 viu encara a Tolosa de Llenguadoc, en el carrer de la Porterie. El 4 de maig de 1462, una vegada ultimats els treballs corresponents als vitralls de la rosassa i al *Retaule de la Mare de Déu, sant Agustí i sant Nicolau de Tolentino*, consta com «habitant in villa de Villana in ducatu Savoye diocesis de Taurinaxis, pro nunch vero degens Barchinone.»

Poc després, el 1466 es confirma que el «maestro Atoine» treballa per al duc Amadeo IX a Chambéry. L'activitat de Lonhy a la Savoia es va dilatar molt probablement fins al 1480, i allà va dur a terme obres com ara el *Planys per la mort de Crist* de la catedral de Saint-Jean-Baptiste de Saint-Jean-de-Maurienne (c. 1462-1465), la *Trinitat* del Museo Civico d'Arte Antica

de Torí (c. 1470), les il·luminacions atribuïdes al Mestre de Saluces (c. 1465-1470), el *Breve dicendum compendium* de la Biblioteca Nazionale Universitaria de Torí (1477) i la *Presentació al Temple* conservada a la Bob Jones University Gallery of Sacred Art and Bible Lands Museum de Greenville (1480/1490).

F. R. Q.

Notes

1. Quant a la documentació relativa a l'activitat d'Antoine de Lonhy a Tolosa de Llenguadoc i a Barcelona, vegeu Douais 1904; Sanpere 1906, I, p. 311-313; Madurell 1946, p. 90-92; Mesuret 1951, p. 13-17; Duran Sanpere 1960 p. 22-26; Duran Sanpere 1975, p. 228, 229; Ainaud *et al.* 1985, p. 18, 19, 49.
2. Sterling 1972, p. 14-27; Avril 1989, p. 9-34; Romano 1989a, p. 35-44; Romano 1992, p. 269, 270.
3. Vegeu Avril & Reynaud 1993-1994, p. 212 i Lorentz 1994, p. 9-13, fig. 1.
4. Pel que fa a les darreres propostes del catàleg de Lonhy, vegeu els estudis de Frédéric Elsig a *El Renacimiento Mediterráneo* (Elsig 2001a, p. 481-484, cat. núm. 79; Elsig 2001b, p. 485-487, cat. núm. 80, i Elsig 2001c, p. 488-490, cat. núm. 81). Darrerament, han estat exposades a la mostra *Le siècle de Van Eyck. Le monde méditerranéen et les primitifs flamands* diverses obres atribuïdes a Lonhy. Vegeu Borchert *et al.* 2002e, p. 253, cat. núm. 78; Borchert *et al.* 2002f, p. 253, cat. núm. 79, i Borchert *et al.* 2002g, p. 254, cat. núm. 80.

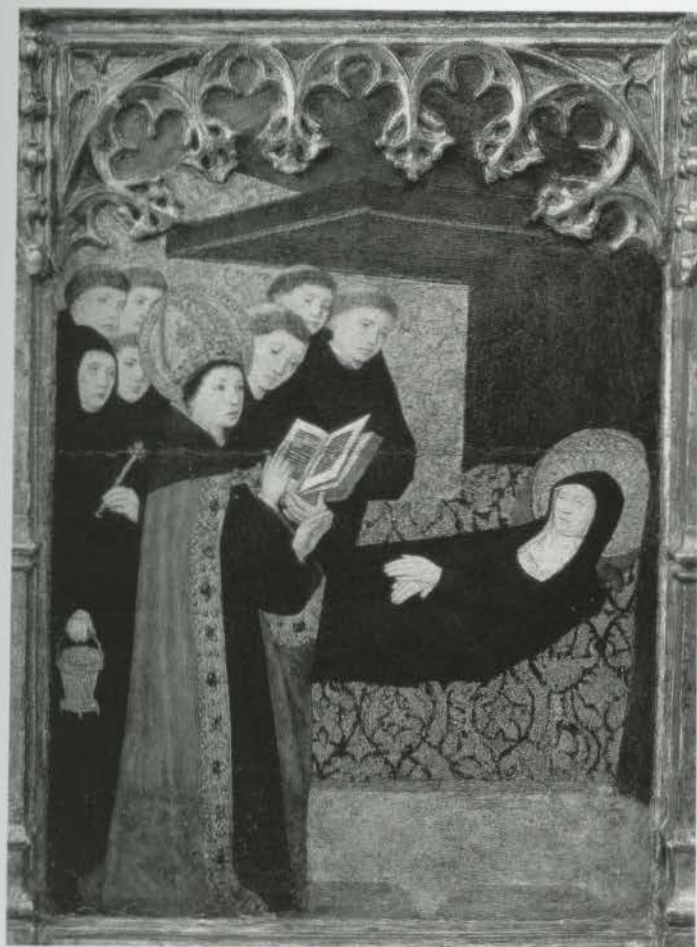
Als peus de la Mare de Déu apareix un donant i un escut amb les inicials «bn», les quals molt probablement remetent al fundador del monestir dels agustins de Domus Dei de Miralles. Aquest personatge, que també va ser un dels fundadors del monestir de Sant Jeroni de la Murtra de Badalona el 1413, consta que va ser enterrat a Miralles, segons precisa Massot.⁴ Així doncs, el caràcter soteriològic d'algunes de les escenes, precisat per Orriols i Molina, s'ha d'emplaçar a l'entorn de la tomba del mercader, a més si tenim en compte la inscripció de la *Salve Regina* en el dossier, plegària adreçada a la Mare de Déu com a mitjancera. Tanmateix, l'ampli espai de temps que hi ha entre la data de la fundació del monestir de Miralles, 1414, i la de l'encàrrec pictòric ha fet suposar que qui va pactar la pintura amb Lonhy va ser Bernat Nicolau fill, tot i que, d'acord amb les notícies documentals, el responsable de fer la liquidació de l'obra va ser el provincial de l'orde dels agustins, Mateu Rella.⁵

Gràcies a una escriptura, lliurada el 4 de maig de 1462, en què el pintor fa la cessió del dèbit al brodador Antoni Sadurní, se sap que Mateu Rella devia a Lonhy la quantitat de 22 lliures, que eren les que faltaven per liquidar l'abonament del retaule que l'artista havia fet per al monestir de Miralles.⁶ Quant a aquesta quantitat, el trasllat de Lonhy al ducat de Savoia va implicar que liquidés els comptes que tenia pendents amb Sadurní per l'execució d'uns dibuixos pels quals Lonhy havia cobrat per endavant diners de més. Així doncs, mitjançant l'escriptura esmentada, Lonhy i Sadurní cancel·laven les seves diferències econòmiques i el deute l'havia de liquidar Mateu Rella amb el brodador. Pel que fa a aquest dèbit, no és inversemblant que fos la causa per la qual, en els capítols del contracte de la pintura signats entre els Blanquers i Jaume Huguet el desembre de 1463, el pintor de Valls hagués de recollir «dues taules e lo tabernacle, les quals són en poder d'en Sadurní brodador»,⁷ ja que les dificultats econòmiques dels agustins van poder motivar que Sadurní retingués les dues taules i el tabernacle com a garantia de les 22 lliures que Rella li havia d'abonar.

Tres anys abans d'aquesta cancel·lació, el 28 de maig de 1459, els obrers de Santa Maria del Mar Francesc Llobet, Galcerà Dusay i Pere Grau van encarregar als mestres de cases Pere Joan, Andreu Escuder, Bernat Nadal i Bartomeu Mas, la nova traceria de la rosassa de l'església de Santa Maria del Mar de Barcelona, de característiques flamígeres.⁸ Poc més tard, el 13 de juny de 1460, els mateixos obrers van contractar el vitrall de la rosassa, la qual s'esmenta en el document amb el nom de la O, a Antoine de Lonhy, pintor de Tolosa de Llenguadoc. En el contracte s'indica que el proper mes de febrer «ell serà personalment en la present ciutat de Barchinona, e aquí ell obrarà e pintarà, e ab tot son degut compliment metrà en la dita O tots aquells vidres pintats e acolorats e ab ymages e masonaria, segons se pertany [...] E essent feta la dita vidriera dels dits vidres, promet lo dit Antoni fer la capa de fil d'aram». El preu convingut per aquesta obra va ser de 400 florins corrents (4.400 sous), 100 dels quals havia de cobrar a Tolosa i la resta, una vegada finalitzat el vitrall.⁹

Des del punt de vista estilístic, en els darrers anys s'han fet diversos apropaments importants a la figura d'Antoine de Lonhy, autor del vitrall de la rosassa de l'església de Santa Maria del Mar de Barcelona, gràcies als quals se'n pot entendre millor l'obra.¹⁰ La identificació de l'antic Mestre de Saluces i del Mestre de la Trinitat de Torí amb Lonhy ha estat molt important, ja que permet conèixer quina va ser l'evolució de la producció d'aquest pintor més enllà de les obres barcelonines, elaborades entre els anys 1460 i 1462.

Tot i que en el contracte no s'esmenten les figuracions que s'havien de representar al vitrall, la sortosa conservació del conjunt vitri informa que el tema escollit va ser la Coronació de la Mare de Déu per la Santíssima Trinitat, la qual, agenollada, centra la composició. Pel que fa a l'esquema visual barceloní, cal valorar el lligam de Lonhy amb França

Antoine de Lonhy,
taula de la *Mort*
de santa Mònica de
la predel·la del *Retaule*
de la *Mare de Déu*,
sant Agusti i sant
Nicolau de Tolentino.
Museu del Castell de
Peralada.